

Gustavs grabb

Leif GW Persson

Gustavs grabb

- berättelsen om min klassresa

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Av Leif GW Persson har tidigare utgivits:

Grisfesten 1978

Profitörerna 1979

Samhällsbärarna 1982

Mellan sommarens längtan och vinterns köld 2002

En annan tid, ett annat liv 2003

Linda – som i Lindamordet 2005

Faller fritt som i en dröm 2007

Den som dödar draken 2008

Den döende detektiven 2010

www.albertbonniersforlag.se

ISBN 978-91-0-012684-1

© Leif GW Persson 2011

ScandBook AB, Falun 2011

Professorsvillan, Elghammar, våren 2011

I

PROLOG

I.

Söndagsbarn med segerhuva

Det här är berättelsen om en klassresa, min egen klassresa. Samma klassresa som på ett avgörande sätt har format hela mitt liv. I stort såväl som smått och även när det kommer till rena struntsaker.

Jag heter Leif Gustav Willy Persson. Jag föddes den 12 mars 1945 på Allmänna BB i Stockholm med för åldern normal vikt och längd; tre och ett halvt kilo, femtiotre centimeter, fem fingrar på varje hand, fem tår på varje fot. Jag förklarades fullt frisk och redo att möta livet.

Den dagen som jag föddes går två amerikanska pansardivisioner över Rhen. Tillsammans med engelsmännen har de etablerat ett två mil långt brohuvud på östra sidan av floden samtidigt som Röda armén tränger in i Berlins förorter. I Europa kan man nu räkna dagarna till slutet på ett krig som pågått i snart sex år och förhärjat en hel kontinent. Den vingbrutna tyska örnen har störtat till marken, USA, England och deras ryske bundsförvant utdelar rutinmässigt och från varsitt håll de avslutande käppslagen, och mellan detta och tiden för min egen födelse finns ett enkelt samband.

När jag föds i mars 1945 har mina föräldrar levt barnlösa tillsammans i närmare tio år men nu när kriget snart är över föds det fler barn än någonsin tidigare i Sverige. Inte som ett resultat av att man tagit ut något lösaktigt förskott på den fred som alla förstår snart är ett faktum. Tvärtom är det i mycket, även räknat i anta-

let nyfödda barn, ett uttryck för den skötsamma arbetarklassens planering av den egna tillvaron, och inte minst sitt barnafödande. Det vet ju alla vid den här tiden, från Per Albin Hansson och Tage Erlander, Gustav Möller och makarna Myrdal, hela vägen ner till dem som har röstat på dem, som mina föräldrar Margit och Gustav, till exempel.

När jag sju år senare får en syster fullkomnas så det socialdemokratiska befolkningsidealet. En arbetarfamilj med två barn, tillika en son och en dotter, mamma Margit och pappa Gustav, storebror Leif och lillasyster Maud.

Så fort jag blir gammal nog att kunna lyssna och förstå berättar min mamma för mig att jag var ett lyckligt lottat barn. Inte nog med att jag var född på en söndag, jag var också född med segerhuva. Inte bara någon vanlig överklasspojke, som hade kommit till jorden med en silversked i munnen, utan långt bättre än så, ett Söndagsbarn med Segerhuva.

I de folkliga föreställningar som styrde goda delar av min mammas liv, med hennes bakgrund och i hennes generation, var det en lycka att få födas på en söndag. Närmast en garanti för att jag skulle få leva ett liv fritt från bekymmer, kanske hela livet rentutav, som en ändlös rad av arbetsfria söndagar. Dessutom ett liv fyllt av framgångar som för alla gossebarn som tränger ut ur moderlivet med hjässan krönt av en huva av fosterhinnor.

Så fort jag blir gammal nog att kunna läsa, jag har ännu inte börjat skolan så det är oklart hur det har gått till, bestämmer jag mig också för att lära mig mer om den nåd som har vederfarits mig. Hemma finns inga böcker som kan stilla min nyfikenhet men eftersom mamma städar lägenheten åt änkan efter en konsul som bor i grannhuset kan jag göra det med hjälp av *Svensk uppslagsbok* som står i bokhyllan i hennes vardagsrum.

Tydligen är det så att det min mamma har berättat för mig är sant – hur underligt jag än tyckte att det lät – att mitt huvud vid födelsen faktiskt har kransats av min mammas fosterhinnor.

Att de suttit som en huva på min hjässa och att detta var något mycket ovanligt. I äldre tider brukade man torka och spara segerhuvan vilket inte var så konstigt eftersom den gav bäraren de mest märkliga egenskaper. Att man kunde släcka eldsvådor genom att bara gå runt brandplatsen, att man blev synsk, kunde utföra magiska riter, stämma blod och bota sjuka och sårade genom enkel handpåläggning. Viktigast av allt, att den som fötts med segerhuva också skulle överleva alla strider som han deltog i.

Det står faktiskt så i uppslagsboken, som ”han” deltar i, och trots att jag bara är fem år gammal förstår jag att flickor aldrig kan födas med segerhuva. Det är ett privilegium som förbehållits oss gossebarn. Kanske också ett omedvetet uttryck för att flickor och kvinnor inte ska ”delta i strid”. I vart fall inte på det där påtagliga viset där man förväntas ränna en bajonett genom magen på någon som man aldrig tidigare har träffat.

Hur som helst är det ingen dålig gåva att få födas som siare och helbrägdagörare (de orden har jag också slagit upp), dessutom som osårbar och ständig segrare. Helbrägdagörare, siare och segrare, hjärtat som redan bultar i kroppen på mig av förväntan över att få utföra alla dessa stordåd i mänsklighetens tjänst som väntar på mig därute.

– Du är väl rädd om kärringens böcker, säger mamma när hon går förbi med skurhinken. Gör inga hundöron, för då blir hon tokig.

Det är först långt senare som jag fylls av tvivel. Det liv jag levtt så långt rimmar nämligen illa med min mors förutsägelser om den framtid som väntade mig.

Jag pratar i enrum med pappa Gustav om saken. Han skakar på huvudet, ruggar tveksamt på sina tunga skuldror. Han har inget minne av någon segerhuva och mamma Margit har i vart fall inte sagt något till honom om den saken. Helt säker kan han samtidigt inte vara eftersom han inte var med under själva födelsen och kunnat iaktta min första uppenbarelse med egna ögon.

– På den tiden fick man ju sitta utanför i korridoren och vänta, som du säkert vet. Ja, tills det var över då.

Jag nöjer mig med att nicka.

– Du vet hur det kan vara med Margit, säger han överslätande och skakar på nytt på huvudet. Det viktiga är väl ändå att det har gått bra för dig. Vem vet, det kanske är sant?

Det svar han ger mig väcker nya frågor. Ännu långt senare om sanningshalten i den berättelse som jag nu har ertecknat. Är det en självbiografi, en roman eller kanske något annat?

När jag beskrivit min klassresa har jag givetvis försökt undvika att ljuga rakt upp och ner. Försökt att inte förtiga det elände som jag vållat andra genom vanligt slarv eller allt ont som jag har gjort dem genom att jag ibland har förhärdat mig och plockat fram det sämsta inom mig. Inte ens försökt att undanhålla eller förminska mina misslyckanden, tillkortakommanden och vanliga enkla pinsamheter. Av samma slags skäl har jag också försökt att inte förstora mina framgångar eller hitta på nya som aldrig inträffat i sinnevärlden.

Så långt är allt gott och väl i en biografisk mening. Problemen är samtidigt andra och långt värre. Allt som jag bara har trängt undan, glömt eller fått om bakfoten. Lägg till detta mitt beroende av vad äldre personer i min närhet har berättat för mig om mitt liv, som min egen mamma, till exempel.

Ännu värre. Min lust att berätta skrönor, eller bara göra bra historier bättre, som jag ständigt levt med och alldeles oavsett om jag fått dem från andra eller av annat eller hämtat dem från det som varit mitt eget liv. Rättare sagt, min egen upplevelse av mitt eget liv.

Allra värst den andra sidan av saken, det ångestfyllda och maniska behovet av kontroll som har drivit mig när jag skrivit mina vetenskapliga böcker och artiklar och där jag mest suttit och korrigerat mina egna felräkningar, nagelfarit vartenda komma-tecken och vaknat mitt i natten, klarvaken och kallsvettig av ännu ett förbehåll som överrumplat mig i sömnen.

Att jag under den här tiden skrivit nio romaner om brott handlar inte främst om att jag velat återbruka erfarenheter från mitt yrkesliv. Det är mycket enklare än så. Jag har skrivit dem för att lätta på mitt inre tryck, öppnat en ventil för att lindra min egen ångslan, min ångest, mina egna våndor, för att rädslan att göra fel inte skall kväva mig. När jag för en gångs skull får vara Verklighetens Herre, när jag skriver en roman och ensam och fullt ut, ända in i minsta påhittade detalj, kan bestämma över den verklighet som jag beskriver.

När Gustave Flaubert, 1857, ger ut sin roman *Madame Bovary* kommer han att åtalas för brott mot sedligheten. Romanens beskrivning av ett äktenskapsbrott anses stötande för den goda moral som skall gälla i Frankrike vid den här tiden. Flaubert blir visserligen frikänd men i samband med rättegången får han givetvis frågan om vem han har haft som litterär förlaga till sin kvinnliga romangestalt.

– Det är jag som är Madame Bovary, svarar Flaubert, och för säkerhets skull upprepar han det ännu en gång, förstärker det han just har sagt. Madame Bovary, c'est moi, d'après moi... Efter mig.

Tecknad efter honom, efter hans liv. Och om nu detta är sant, att romanen om Madame Bovary i själva verket var Gustave Flauberts självbiografi, så är denna berättelse om min egen klassresa kanske en roman om mitt liv och eftersom jag för en gångs skull är fri att välja kan den beskrivningen möjligen också fungera som ett sätt för mig att återförsäkra mig i min roll som författare, trots att det mesta som står här säkert är sant. Vad det nu spelar för roll, den här gången?

Roman? Självbiografi? Det här är berättelsen om min egen klassresa. Som jag minns den.

Den 12 mars, 1945, var för övrigt en måndag.

II

BARNDOM

2.

Liten pojke med få minnen

Jag har bara fem minnen från mina fem första levnadsår. Fem något så när sammanhängande upplevelser som jag har haft och kommer ihåg mer än ett halvt sekel senare. Detta bekymrar mig inte särskilt så länge det är de två första åren som vi talar om. Det finns visserligen åtskilliga psykologer och terapeuter som påstår att vi kan minnas även sådant som hänt redan när vi var spädbarn men jag har aldrig trott på dem trots att jag känner flera, i vanliga fall vettiga personer, som berättat för mig om händelser i deras liv som skulle ha inträffat medan de ännu kravlade omkring i blöjor och som de själva säger sig minnas. Utan att skämmas det minsta och utan att ha ägnat en tanke åt vad deras föräldrar, äldre syskon och andra närstående kan ha bidragit med när det kommer till att bygga upp en tidig och egenupplevd historia.

Att jag inte tror på vare sig de hävdade sakförståndiga eller deras vittnen beror heller inte på någon sent förvärvat yrkesskada eller att jag sedan mycket länge lever mitt liv i kraft av mina tvivel och inte min övertygelse. Jag tror inte på dem och svårare än så är det inte.

Bland de fysiologer och neurologer som studerat hjärnans förmåga att spara på minnen tycks man rörande överens om att före fyllda två år är ett barns hjärna inte tillräckligt utvecklad för att kunna lagra alla de ljud, bilder och dofter kring de personer, händelser eller andra upplevelser som nästan alltid skänker konkret innebörd åt det som vi kallar minnen. Jag delar deras uppfattning.

Efter det att jag fyllt tre år blir det däremot problematiskt.

Jag vet att jag vid tiden för mitt första minne kan mer än bara gå och ge enkla uttryck för fysiskt upplevda behov. Jag kan springa, hoppa och vid lust eller behov klättra upp och ner i mindre träd. Jag blir intresserad och uttråkad, glad och ledsen, modig och rädd på det där logiska och rationella viset som är det första förebudet om att jag är på väg att bli en vuxen människa i en själslig mening. Jag kan uttrycka mig begripligt och förstår nästan alltid vad andra säger åt mig. Sammantaget talar detta för att jag är ungefär tre år gammal. Att jag har fyllt tre, kanske till och med fyra år.

Från den här tiden, mellan tre och fem års ålder, har jag alltså bara bevarat fem konkreta minnen. Jag är visserligen oklar över deras inbördes ordning rent tidsmässigt men det som oroar mig är att de är så få. Jag borde ha haft betydligt fler minnen än så, eftersom jag var tidigt utvecklad jämfört med mina kamrater och alltid har haft en mycket hög minneskapacitet. Detta får mig också att misstänka att jag kan ha trängt bort åtskilligt av det som hände mig under en period på två år, och att det fåtal händelser som jag ändå minns kan ge mig en vägledning om varför jag gjort det.

3.

Från lukten av kreosot till Stora Stygga Vargen

Att dofter kan utlösa minnen är väl känt. Madeleinekakorna i Prousts roman, *På spaning efter den tid som flytt*, är det klassiska exemplet bland bildat folk. Självt var jag säkert tjugo år innan jag åt min första madeleinekaka och de mandelkubbar som jag inmundigat långt innan dess lösgjorde i vart fall inga tidiga barndomsminnen. I mitt fall handlar det inte om doften av mandel utan istället den skarpt stickande lukten av kreosot.

Jag är i Estland och jagar. Det är sent åttiotal, försommar, tidig gryning, jag smyger längs en dikesren i jakt på vildsvin och råbockar och när jag går över en träspång känner jag plötsligt lukten av kreosot och förflyttas omgående fyrtio år tillbaka i tiden och hundra mil bort. Bilderna som dyker upp i mitt huvud är så tydliga att jag för ett ögonblick blir oklar över var jag egentligen befinner mig.

Det är sommar i Sverige, sent fyrtiotal. Jag har varit med min mormor i ladugården medan hon mjölkat korna. Jag håller mormor i handen, i den andra bär hon mjölkkrukan, och eftersom jag kinkar och vill hem så genar vi och följer banvallen till huset där vi bor. Syllarna under rälsen är impregnerade med kreosot som sticker starkt i näsan. Det gör ingenting. Snart är vi hemma och jag ska få mat.

Jag och pappa tittar till en byggarbetsplats där han jobbar för tillfället. Det är söndag och den ligger ute på Lidingö och hur jag

minns det vet jag inte. Jag vet att vi åkt dit i pappas bil och att han tar fram sina blåbyxor och stövlar ur bagageutrymmet så fort vi klivit ur bilen. Tar av sig skor och finbyxor, byter till stövlar och blåbyxor. Möjligen är det därför. Att jag kompletterat mitt minne för att få bättre struktur på det. En kortare bilfärd, pappa som byter från finbyxor till blåbyxor, Lidingö, söndag, den vuxna människans behov av att kunna relatera till var och när.

I marken har pappa och hans arbetskamrater grävt ett djupt hål, det är lerigt vatten på botten, och någon har lagt en bred planka över hålet som man kan gå på. Jag springer före pappa men när han kommer efter gungar plankan till samtidigt som jag tittar ner och plötsligt fattar att nu kommer jag att trilla rakt ner och drunkna. Jag blir stel som en pinne, vågar inte ens skrika, men i samma ögonblick sträcker pappa ut handen, fattar tag om livet på mig, lyfter upp mig i famnen och allt är som vanligt igen. Lika bra som det alltid brukar vara när jag får följa med pappa till jobbet.

Jag är ofta med pappa på jobbet. Mamma är ofta sjuk och orkar inte ta hand om mig och jag klagar verkligen inte. Jag får sitta i pappas knä när han kör ångvälden, jag är hans hantlangare och ger honom spik och verktyg när han behöver dem och utan att göra fel en enda gång. När vi har rast sitter vi i futten. Jag har egen matlåda och jag är fri att lyssna på pappas och alla gubbarnas historier. Vid ett tillfälle råkar jag höra en av dem fråga pappa om något som inte är avsett för mina öron och sättet han gör det på är mer ett konstaterande än en fråga.

– Är det frugan din som slår lillgrabben, säger han. Jag råkade se det när han skulle pinka. Han är ju alldeles randig i baken.

Pappa suckar, han ser inte glad ut.

– Margit mår inte bra, svarar han. Hon har fått någon skit i magen. Hon klarar inte av att ha honom hemma.

– Vi får hoppas att det inte är cancer, tillägger pappa och suckar på nytt.

Det märkliga med denna historia är att jag inte har minsta minne av att min mamma skulle ha slagit mig. Än mindre pryglat mig randig för att hon inte stod ut med mig. Det är tvärtom på det viset att jag är säker på att hon aldrig höjt handen mot mig, inte ens ruskat om mig eller knuffat mig, efter det att jag fyllt fem år och vad som skulle ha hänt innan dess minns jag alltså inte.

Jag är liten. Jag sover fortfarande i mina föräldrars sovrum. Min säng står vid kortväggen mitt emot garderoben. Min mamma håller på och städar. Hon håller upp sin nya tröja som har fått stora hål på både ärmar och framstycke. Visar den för mig.

– Det är Malen som har ätit upp mammas tröja.

– Malen, frågar jag och framför mig ser jag en fladdermusliknande varelse med långa, vassa hörntänder.

– Malen, säger mamma och nickar bekräftande. Han bor i garderoben.

Mer än tjugo år senare har jag och min första fru bjudit hem mina föräldrar på middag. Stämningen är oväntat god och min mamma berättar för min fru om hur jag var som barn. Ett mycket livligt barn, enligt mamma, och värst var jag på kvällarna då jag aldrig ville sova utan mest hoppade upp och ner i sängen och krävde att pappa skulle läsa serietidningar för mig.

Sedan berättar mamma hur hon brukade skrämma mig med Malen. Hur hon brukade lämna garderobsdörren på glänt och säga åt mig att om jag inte låg tyst och snäll i min säng skulle Malen komma flygande ut i rummet och äta upp mig precis som han ätit upp mammas tröja. Hon berättar det som en rolig historia från min barndom.

– Margit är inte klok, säger min fru så fort mina föräldrar lämnat oss. Jag fick god lust att strypa henne när hon berättade den där hemska historien om Malen. Hur kan man göra så mot ett litet barn?

– Jag minns inte, svarar jag och skakar på huvudet. Jag minns det där med Malen och Margits tröja men det andra hade jag inte en aning om. Det där med att hon skulle ha lämnat dörren på glänt.

Precis så är det också. För mig är det jag säger till min hustru helt sant. Malen, tröjan, hålen i den, mamma som håller upp tröjan och visar den för mig, det minns jag. Däremot inte att hon skulle ha öppnat garderobsdörren för att få mig att ligga still och inte hoppa i sängen.

Pappa var oftast den som läste sagor för mig när jag skulle somna. I regel hämtade ur serietidningar som Kalle Anka och Fantomen. Jag är inte missnöjd med hans val av sänglitteratur. Föreningen av bilder och ord gör berättelsen lättare att följa och möjligen är det på det viset som jag lär mig att läsa.

Första gången som jag går på bio så blir det också tecknad film av Walt Disney. Kalle Anka, hans kamrater och övriga bekanta, hela vägen från Musse Pigg och Janne Långben till Stora Stygga Vargen och de tre små grisarna. Bara pappa och jag, och precis som vanligt som jag minns det.

Det är inte som när pappa sitter vid min säng och läser för mig. Det är plötsligt påtagligt på ett sätt som gör mig vettskrämd. När pappa läser för mig om hur Kalle blir arg på Knatte, Fnatte och Tjatte så skrattar jag så att jag kiknar. Inte när han blir det på film och hoppar runt och skriker som om han vore tokig på riktigt. Fast pappa är inte rädd. Han skrattar högt och innan har han ju sagt åt mig att om jag tycker att det blir otäck så är det inte värre än att jag blundar och håller för öronen.

Fast sedan börjar Stora Stygga Vargen jaga de tre små grisarna för att äta upp dem och allt jag ser är hans stora dreglande käft och vita vassa tänder. Jag gråter och skriker rakt ut, lika högt som de tre små grisarna, tills pappa lyfter upp mig och vi lämnar biografen.

– Det var ju bara på låtsas, säger pappa när vi väl sitter i bilen

och skall åka hem, klappar mig tröstande på knäet. Om du lovar att inte snora mer så ska jag köpa en varmkorv åt dig.

Jag slutar snörvla och allt är som vanligt igen. Jag minns att jag sitter fram bredvid pappa. Det gör jag alltid när det bara är han och jag i bilen. Ibland får jag också sitta i hans knä och hjälpa till att styra och växla medan han sköter pedalerna.

Den trygghet som jag upplever när det bara är han och jag kommer att värna mig i nästan tio år. Under flertalet av de år som utgör min barndom. Då tas den ifrån mig inom loppet av en timme. Den tas från honom också och utan att någon av oss kan göra det minsta åt den saken. Jag kommer till det senare, inte nu.

4.

Porträtt av författaren vid tre års ålder

Många av mina psykologiskt orienterade kolleger, inom det område som långt senare blir mitt yrke, skulle säkert hävda att anledningen till att jag inte har några minnen från det jag är tre år till dess jag fyller fem beror på att min mamma utsatt mig för övergrepp som jag tidigt skulle ha trängt bort.

Själv är jag inte lika övertygad om den saken. En betydligt enklare förklaring skulle ju kunna vara att den trygghet som min pappa gav mig tonade ner och slätade över den barnuppfostran som min mor skulle ha bestått mig. En praktik som för övrigt inte var ovanlig vid den här tiden och om det nu var på det viset att jag fick smörj så var jag i vart fall inte ensam om den saken. Till skillnad från många kompisar så hade jag ju dessutom en pappa som aldrig slog mig. Inte ens skrek eller röt åt mig.

Samtidigt har jag svårt att släppa frågan och jag söker stöd i ett fotografi som mina föräldrar låtit ta av mig när jag är tre år gammal. Det är ett foto som tagits i en fotoateljé av en riktig fotograf, dessutom signerat av fotografen och med året angivet, 1948. Med säkerhet från tiden för mina fem minnen och om jag är tre, eller till och med tre och ett halvt år gammal, spelar mindre roll.

Jag är kammad och uppklädd. Vit skjorta och vita hängselbyxor, jag ser frisk ut. Varken för mager eller för fet och inga som helst tecken på att jag skulle ha vanvårdats, än mindre misshandlats. Mina föräldrar har dessutom lagt ner både pengar och egen möda på att ta mig till en professionell fotograf.

Den bild han tagit föreställer verkligen ingen typisk busunge från tiden, inte ens en glad, liten rustibuss som blivit tillsagd att sitta still och le så att fotografen får göra sitt på det sätt som hans kunder har rätt att kräva av honom.

Jag tycker mig se en reservation i mitt leende och mina ögon, utan att vara klar över vad jag egentligen tittar på. Nyfikna ögon, en nyfikenhet som kommer sig av intresse men samtidigt är omgärdad av förbehåll. Kanske ett tidigt uttryck för min personlighet, för den jag är, den som jag blivit född till. Något som jag sannolikt har fått genom arv och inte genom fostran. En blivande betraktare som redan börjat hålla ett visst avstånd till det som är föremål för hans uppmärksamhet och som vid behov kan backa undan och skydda sig själv med hjälp av sina egna tankar. Som kan försvara sig med det som enbart rör sig i hans eget huvud.

Sant eller falskt? Jag vet faktiskt inte. En sak vet jag dock med säkerhet. Att det är på det viset som jag levt stora delar av mitt vuxna liv. Jag är också medveten om att detta förhållningssätt till min omvärld har varit både på gott och ont, att jag ofta haft svårt att hantera det så fort jag hamnat i konflikter, eller bara en vanlig ordväxling, och att detta vållat både mig och mina närmaste problem. Oavsett vilket har det varit nödvändigt för mig. För att jag skall kunna fungera, till och med överleva, i det som varit min vardag.

Att det inte gjort mig lycklig är en annan sak, tillika helt ovidkommande eftersom jag inte har haft något annat val och det är sannolikt därför som jag tycker att jag kan se det i mina egna ögon redan när jag bara är tre år gammal.

5.

Det Förlovade Landet

Under de första elva åren av mitt liv bor jag på Tegeluddsvägen på Gärdet. Granne med den stora godsjärnvägen och Frihamnen och Ett Förlovat Land att få växa upp i för en liten pojke som jag. Huset där vi bor är ett sjuvåningars höghus i svensk trettio-talsfunkis. Närmast en skyskrapa enligt den svenska modell som gäller under Per Albin Hanssons dagar. Ett hus av sju likadana i samma kvarter och ingen slump att kvarteret där de ligger heter New York. Pappa, mamma och jag i två rum och kök på drygt femtio kvadratmeter. Badrum med riktigt badkar och bättre än så bor ingen. Inte i min värld vid den här tiden och det är gott om plats för den som är så liten som jag.

När jag börjar småskolan och fröken frågar var jag bor är det också med stolthet som jag berättar att jag minsann bor i kvarteret Nävv Jorck, granne med järnvägen och Frihamnen med alla båtarna.

– Njuuu Joork, säger fröken och trutar med sina smala läppar. Det heter Njuuu Joork, upp repar hon och eftersom det kommer att dröja ytterligare några år innan jag börjar i realskolan, och får lära mig engelska, fattar jag inte vad hon menar. Samtidigt är jag inte dummare än att jag nickar instämmande. Tror till och med att jag formade läpparna till ett o och försökte härma henne. Vad det nu spelar för roll vad hon tycker eftersom jag bor i Nävv Jorck som är världens största stad med världens högsta hus och ligger i Amerika där alla rika bor, för det har pappa berättat.

Mina föräldrar flyttar in våren 1940, samtidigt som tyskarna ockuperar Danmark och Norge, fem år innan jag föds. På hösten året innan har de för övrigt gift sig. Samma månad som det stora kriget brutit ut och trots deras nya och fina bostad är barn något som får skjutas på en osäker framtid.

Gärdet är ingen typisk arbetarstadsdel. Snarare tänkt för yngre tjänstemän på väg upp i tillvaron, och att pappa och mamma hamnar där beror på att pappa fått jobb som portvakt i huset där de flyttar in. Jag är ett av få arbetarbarn i kvarteret Nävv Jorkk vilket inte betyder det minsta för samvaron med mina lekkamrater i samma kvarter och tvärs över gatan kryllar det för övrigt av arbetarungar. Där bor nämligen järnvägsarbetarna och deras familjer i stora röda trähus från artonhundralet med utedass på gården, egna potatisland och fruktträdgårdar med både äppelträd och vinbärsbuskar.

Nedre Gärdet i början på femtiotalet och från huset där jag bor är det bara tre kilometers promenad till Stureplan mitt i Stockholm. Trots närheten till huvudstadens centrum är det som att bo ute på landet. Norra och södra Djurgården, Ladugårdsgärdet, skog, gården, till och med åkrar och lummiga trädgårdar med hus från förra seklet där det faktiskt bor levande människor som hämtar sitt vatten ur en järnpump ute på gården. Och bara tvärs över gatan ligger järnvägen och Frihamnen.

Jag bor alldeles vid kanten av den stora stenstaden i väster, samtidigt som jag bor på landet, med både harar och rådjur, rävar och Hans Majestät Konungens får alldeles inpå husknuten trots att den knuten ligger i kvarteret Nävv Jorkk. Som inte det räckte och blev över bor jag också granne med Äventyrslandet som alltså bara ligger tvärs över gatan med alla tåg och båtar från fjärran länder.

Dessutom har jag hur många kompisar som helst som bor alldeles i närheten, är i samma ålder som jag, har samma intressen som jag har och heter ungefär som jag. Uffe, naturligtvis, som är min bästa kompis, men också Bengan, Berra och Bosse, Kalle,

Kenta och Krille, Larsan och Lelle, Robban, Sören och Sune, för att nu bara nämna några av dem.

För en liten pojke som jag är detta som att få växa upp i Det Förlovade Landet och eftersom Vår Herre tydligen inte ens slarvat med detaljerna den här gången, så bor Uffe, hans mamma Valborg som är hemmafru och hans pappa Erik som säljer rör och värmepannor vägg i vägg med mig i en lägenhet som är på pricken lik den som jag och mina föräldrar bor i. "Lefte och Uffe" och på det viset kommer det att vara ända upp i realskolan. Lefte och Uffe, eller kanske Uffe och Lefte, beroende på vem som för tillfället har ordet.

Hemma i lägenheten finns tak över huvudet, mat på bordet och en säng att sova i som alltid står bäddad. Utanför ytterdörren till huset väntar äventyret i alla dess former, från att leka indianer och vita och tjuv och polis, till att sparka fotboll och anordna kvarteret Nävv Jorkks olympiska mästerskap i friidrott. Skulle det vara en regnig dag kan jag och Uffe sitta i matrummet och leka med våra tennsoldater. Eller också kan jag läsa högt för honom ur Kalle Anka och Fantomen.

Enda molnet på min barndoms himmel är att mamma ofta är sjuk och att hon ibland säger att hon snart kommer att dö. Fast då får jag följa med pappa till jobbet och när vi kommer hem igen mår mamma oftast bättre. Nästan alla dagar jag minns är bra dagar, precis som det liv som ett Söndagsbarn har rätt till och som mamma har lovat mig, och de dåliga dagarna kan jag ju vara med pappa. Om inte det hjälper kan jag läsa något som får mig att tänka på annat. Eller bara låtsas att mamma inte är sjuk utan lika frisk som mormor och leva precis som ett riktigt Söndagsbarn som växer upp i Det Förlovade Landet.

6.

Söndagspromenader med pappa

Söndag eftermiddag, höst, vinter och tidig vår, innan vi skall äta middag, brukar pappa och jag gå långa promenader. Oftast går vi ut i Lill-Jansskogen och tittar efter djur och fåglar. Vi tar alltid med oss gammelfarfars skeppskikare. Den som farfars far, Gustav Gotthard, hade köpt när han var pråmskeppare i USA och gick med last av vete från Chicago hela vägen ut till Atlanten. Kikaren hade han gett till pappa när han återvänt till Sverige efter andra världskriget eftersom hans egen son, min farfar Gustav Willehardt, hade dött i en olyckshändelse redan 1922 när pappa bara var nio år gammal.

Alla män på min fars sida av släkten har hetat Gustav, i vart fall så länge någon kan minnas. Min farfars far, Gustaf Gotthard, min farfar Gustaf Willehardt, min pappa Gustav Vilhelm, jag själv, Leif Gustav Willy.

När jag frågar pappa varför inte jag också fick heta Vilhelm, som pappa, eller Willehardt, som farfar, så säger pappa att det kunde man inte heta på den tiden jag föddes. Fast Willy gick bra. Det hade med kriget att göra fast då fattade jag inte riktigt hur.

Skeppskikaren är stor och svart och klädd med läder. Dessutom med namnet på gammelfarfars båt, MS Paris, instansat med guldbokstäver på ovansidan av läderhöljet. MS Paris betyder motorskeppet Paris. Det har pappa berättat. Paris är en stad som ligger i Frankrike, även det har pappa berättat, och Eiffeltornet har jag sett på bild i tidningen.

Det är långa promenader för en liten pojke men det gör ingenting. Blir jag trött så får jag sitta på pappas axlar och är han på gott humör förvandlas han till en häst som galopperar den sista biten hem, rakt in i huset där vi bor, medan jag skrattar så jag kiknar och använder hans stora öron som tömmar.

Jag håller ofta pappa i handen. Det gör inget eftersom det bara är han och jag. Hans tumme är större än hela min hand men det gör heller ingenting eftersom det oftast är min hand som kramar hans och att han aldrig gör mig illa om han kramar min. Jag travar på så gott det går, med tanke på väglaget och mina korta ben, utom när vi kommer in i skogen och skall spana efter djur, för då smyger vi som indianer. Då och då stannar vi till för att spana på allvar med hjälp av MS Paris men då ser jag nästan aldrig någonting. Kikaren är så stor och tung att pappa måste hjälpa mig att hålla upp den.

– Ser du räven där borta i dikesrenen, på andra sidan gärdet, viskar pappa och pekar.

– Ja, säger jag, fast jag inte gör det. Aldrig när jag tittar i kikaren. Bara när jag inte tittar i den.

Allra bäst är det ändå att gå ner till Frihamnen på våren då alla båtarna kommer för att det inte längre är någon is ute på havet och samtidigt som solen och värmen befriat och släppt ut alla dofter som de haft med sig. Särskilt de som har kommit med båt från andra sidan jordklotet, doften av apelsiner och bananer från Afrika eller kaffe och torkade hudar från Sydamerika. Apelsiner som bara luktar sött och gott, bananer som har en tjock men ändå lite söt doft. Kaffe som luktar som köket hemma där vi bor när mamma mal bönor i kaffekvarnen som hon fått av Morfar som alltid vill ha nymalet kaffe. Hudar som inte luktar gott utan sticker i näsan men som är roliga att titta på eftersom de ser ut som jättestora torkade lutfiskar. Luktar som lutfisk gör de också trots att de inte går att äta. De ska till

Oscaria i Örebro där man ska göra skor av dem. Även det har pappa berättat.

Fast om jag fick välja skulle jag nog ändå välja doften av trä. Trä luktar Sverige, det luktar Norrland där hela tjocka släkten bor. Massaved, sågtimmer och virke. Både sågat, hyvlat och spontat, bjälkar, syllar, reglar, plank och vanliga bräder, till och med läkt och färdiga lister. Pappa visar och förklarar. Han ser glad ut, stryker över bräderna med handen. Alla träd som bara ligger där och luktar gott i staplar höga som hus och nästan lika stora som kvarteret där vi bor.

– Här du, Lejfen, säger han. Här finns det en hel del att göra för en sådan som jag.

Jag minns promenaderna med pappa mycket tydligt. Jag måste ha fyllt fem år eftersom jag plötsligt minns mer än vad jag ens hinner med att sortera i mitt huvud. Jag hittar inte på dem för det behöver jag inte längre. Jag försöker heller inte idealisera min far eller romantisera vårt umgänge. Det var precis så här det var. Visst hände det att jag trillade och stod på öronen och skrubbade både händer, armbågar och knän – även indianer kan snubbla när de inte ser sig för – och helt säkert tog jag till lipen fler gånger än en när det väl hände. Men just det minns jag alltså inte. Varför jag nu skulle göra det med tanke på allt det andra, det som räknades. De ögonblick som jag har räknat hela livet. Som jag fortfarande räknar, sextio år senare.